

Berlare, het Donkmeer

Mist over veld en beemd

Het was vroeg toen ik me op pad begaf om deel te nemen aan de Pa & Gijs tochten van de Boerenkrijgstappers. Vóór zeven uur in de morgen is het nog echt donker in deze tijd van het jaar. Dat er een vrij dichte mist hing, hielp ook al niet om het daglicht te laten doorbreken. Een auto kwam er dit keer niet aan te pas om tot op het startpunt te raken. Dat lag namelijk op exact 1,250 kilometer van mijn haardstede. Daar ga ik dus te voet naartoe, zoveel is duidelijk. Zodoende had ik ruimschoots de tijd om te overwegen of ik dit keer toch niet echt te vroeg was vertrokken want het was wel heel erg kalm onderweg. Dat bleek niet zo te zijn want dichterbij de Festivalhal kwamen mij reeds nog vroegere vogels tegemoet gefladderd. Die waren dus al aan hun wandeling begonnen. En op de parkings werden de toestromende auto's door twee oranje mannen doorgewuifd naar „zeker driehonderd meter verder“. Het was nu al duidelijk dat de derde tocht in het drieluik van het Donkmeer alweer een doorslaand succes zou worden. Wie er eens geweest is en kennis gemaakt heeft met de overvloedig aanwezige natuur rond het Donkmeer en de immer perfecte organisatie van de tochten, die komt geheid terug. Bovendien heeft men het bij de Boerenkrijgstappers nog slimmer gespeeld. Immers, wie aan het begin van het jaar een kaart koopt voor de drie wandelingen en die ook braaf allemaal uitloopt, die kan aanspraak maken op een

Pa en Gijs in een heroïsche pose voor de Onze-Lieve-Vrouwhemelvaartkerk in Overmere. Gewoonlijk zien ze er niet zo mistig uit.

kartonnetje speciale bieren. Voor de liefhebbers allicht een extra stimulans.

De Pa en de Gijs waarvan sprake in de titel van deze tochten, zijn twee figuren die te zien zijn op het Boerenkrijgmonument voor de kerk in Overmere. Ik moet overigens noch steeds eens iemand vragen wie nu eigenlijk wie is. Waarschijnlijk is Pa de figuur die naar het Zuiden wijst om de Fransen te tonen waar ze heen moeten: terug naar af! Dan zal de andere figuur uiteraard wel de wat beaat kijkende Gijs zijn. Ik zal het voor alle zekerheid eens iemand moeten vragen die beslagen is in de Volkskunde, een heimatoloog, zogezegd. De Boerenkrijg is hoe dan ook een roemrucht feit uit de geschiedenis van Overmere. In de sokkel van het gedenkteken staat gebeiteld: „Hier begon de Boerenkrijg voor God en Vaderland op 12 oktober 1798.“ Op de andere zijde van die sokkel staat dat de „Duitschers“ het monument weggenomen hebben in 1918. De onverlaten. Ze konden zeker niet tegen hun verlies. De redenen tot de opstand waren de hoge belastingen, het sluiten van de kerken en het

vervolgen van de geestelijken die weigerden de eed van trouw aan de Fransen af te leggen. Maar vooral ook de invoering van de „conscriptie“. De verplichte legerdienst in het Franse leger. Het oproer was al lang sluimerend maar het kwam eerst op gang toen in Overmere een boer weigerde de belasting te betalen en toen daarop manu militaire zijn boeltje in beslag werd genomen. Engeland beloofde wapens aan de Brigands en Nederland en Oostenrijk zegden ook steun toe. Wat die laatste twee betreft is het bij

lippendienst gebleven. Dat de Nederlanders nu de Schelde niet willen uitdiepen is dus niets nieuws onder de zon. Het ongeoefende, slecht uitgeruste „legertje“ werd in een uiteindelijke veldslag deskundig in pan gehakt en na twee maanden was de Boerenkrijg grotendeels historie. Er is later veel over geschreven en gezegd, over die Boerenkrijg. Hendrik Conscience heeft er een pathetische roman aan gewijd en de Zelenaar Henri Van Daele heeft er menig Vlaams Filmke mee gevuld. Maar iemand die in deze context wel eens vergeten wordt is de Eerwaarde Heer Frans Penne. Tot aan zijn schielijke dood in 1978 de bezieler van een heus Boerenkrijgmuseum in het oude gemeentehuis van Overmere. Frans Penne was een kleurrijke figuur. Ooit afgestudeerd als ingenieur Spinnen Weefkunde en pas later „geroepen“ tot zijn geestelijke ambt. Door het bisdom verbannen naar de buitenpost van Barendonk. Maar behalve dat was hij een amateur-geschiedkundige en een autoriteit op het gebied van de Franse bezetting in onze streken. Hij kon er trouwens boeiend over vertellen. Nog minder geweten is dat hij de auteur is van het boekje „Overmere, dorp van de Boerenkrijg“. Het was zijn droom aan het Donkmeer een nationaal Boerenkrijgmuseum te vestigen. Het museum is er gekomen, zij het dan dat het absoluut niet nationaal is. Het is bovendien een spuuglelijke grijze wig die in de Donkoever is gedreven. Van de veel geroemde multimediale toeters en bellen die zogezegd aanwezig zijn, werkten er nagenoeg geen bij de twee bezoeken die ik aan het museum bracht. Ook de manier waarop het gebouw inwendig is gestructureerd, is een regelrechte ramp. Koks bedelven hun vergissingen onder mayonaise, dokters onder de aarde maar van een architect blijven ze lange tijd zichtbaar... Helaas! Zeer recent heeft men dit monstrum wat proberen opvrolijken door er voor dartele fonteintjes te plaatsen. Het oogt echt wel leuk maar het water van die fonteintjes loopt gewoon vrij over het wandelpad en het heeft al flinke geulen uitgespoeld in de Donkoever. Waarschijnlijk in de filosofie dat het water van het meer aan het meer moet teruggeven worden. Leuk bedacht maar toch komen daar gegarandeerd nog problemen van. Iemand heeft vooraf niet goed nagedacht.

In het gezicht van het „eigen“ volk kan men zich niet laten kennen en dus had ik vooraf al gekozen voor de langste afstand. Zijnde dertig kilometer. Tot mijn verrassing was die afstand nogal ongewoon samengesteld en had die geen eigen traject. Bij het overzicht van de verschillende tochten stond er namelijk dat diegenen die het dertig kilometer wilden uithouden eerst het traject van de 6 kilometer moesten volgen en dat ze later daar nog eens de 24 kilometer moesten aanbreien. Of omgekeerd. Het werd voor mij dat „omgekeerd“. Met de achtergedachte dat het zo vroeg op de ochtend op de 24 nog lekker rustig zou zijn. Wat ook perfect klopte. Bovendien, toen ik het traject eens beter bekeek, bleek dat na een korte inleiding het Broek in te duiken. Waarbij ik, gegeven het vroege uur en de door mist toegedekte rust, hoopte op een confrontatie met... herten! Jawel, ze zijn er echt. Maar je krijgt die uiterst schichtige dieren haast nooit te zien. Onze overburen echter, van wie de veranda zonder verdere hindernissen uitkijkt op de velden, hebben ze reeds gezien. En bij de vorige uitgave van de Pa & Gijs tochten liep ik een eind samen met een Boerenkrijgstapper die ze even daarvoor ook gezien had. Dat feestje ging dit keer echter niet door want het traject boog daarvoor wat te snel terug af naar de door mensen bewoonde wereld. Het zal voor een volgende gelegenheid zijn.

Via een smalle voetweg, listig verborgen in een hoek van de Waterleliestraat en na het kruisen van de Zandstraat, leidden de pijltjes mij naar de Strijdam. Die Strijdam is de „Strijddam“ niet. Ooit, in 1452, werd hier aan de Donk een bloedige veldslag uitgevochten tussen de Gentenaars en het leger van de hertog van Bourgondië. Daarbij moeten zowat 400 Gentenaars het leven hebben gelaten. Maar dat gebeurde niet op de plaats van de huidige Strijdam maar wel ongeveer waar het nu Donklaan heet en waar de bootjes afge-meerd liggen. Waar de wandeling over liep is een onverharde weg die naar een camping voert en verder de velden in. Waar het zeer stil was. Vogels zijn er niet meer te horen en slechts enkele paarden stonden wat verwezen in de mist te staren. Als verlorengelopen

bezoekers in een natuurpark.

's Morgens vroeg langs de Kaaistraat. Veel is er nog niet te zien van het wat merkwaardige landschap hier.

De Kaaistraat. Tot voor kort was dit een naamloze weg maar de naam is wel toepasselijk omdat er op een bepaalde plaats een grote plas met weinig fantasie voor een stukje van een rivier kan gehouden worden. En eigenlijk is het dat ook! Want ooit maakte de Schelde tot hier een wijde bocht. Nu heeft de rivier een veel kortere bocht genomen, al dan niet op een natuurlijke wijze, en wat hier overblijft zijn een lange reeks putten en plassen. Waarbij het landschap nog eens extra is beïnvloed door eerdere turfafgravingen. Hier, in de Kaaistraat, is het uitzicht vrij ongewoon voor deze streek maar het is dan ook een grensgebied. Tussen zand en veen en klei. Gewoonlijk ligt het

laagste punt van dit pad er modderig bij maar dat was nu wel anders door de maandenlange relatieve droogte.

Dwars over de Gentse Steenweg leidde het traject me doorheen de Galgenveldstraat. Ook al zo'n weggetje dat voor kort naamloos was. Ik vraag me af of die naam op een historisch verleden berust. Of dat iemand maar wat verzonnen heeft. Wanneer zou daar nog echt een galg gestaan hebben? Het moet lang geleden geweest zijn. Zelfs lang voordat het kapelletje voor Sint Godelieve daar werd gebouwd. Maar misschien doet dat kapelletje nu wel dienst als schuilplaats voor al die dolende zielen die eventueel nog over het galgenveld rondwalen. Voor als het regent, bijvoorbeeld.

De Maanschijnlos... geef toe, zo'n naam is toch pure poëzie. En dat voor een eenvoudig boerenweggetje. De nakomeling van het werk van de schoolmeester uit Sluis, de heer Van Dale, geeft als verklaring voor „los“, naast nog 21 andere, het volgende: „een niet-openbare weg die toegang geeft tot een stuk land“. Dat zal het dus allicht ooit wel geweest zijn. Nu is het een betonbaantje dat zich als een zweepslag door de akkers en weiden kronkelt.

Zon doet poging te...

De eerste rust- en controlepost was in de basisschool in Overmere. Het zaaltje was al behoorlijk bezet, ondanks het nog vroege uur. Waarschijnlijk omdat ook de kortere afstanden daar moesten passeren. Vervolgens ging het langs Pa en Gijs en door het park achter het oude gemeentehuis. Hoewel het niet groot is, is het best wel een mooi park. Er staan kolossale oude bomen, er ligt een vijver, er staat een soort prieeltje en het geheel ademt, ook al ligt het in het centrum van het dorp, een serene rust. Die nu door de mist nog werd benadrukt. Doorheen het sportcomplex, waar hard gewerkt wordt, ging het dan door een uitgestrekt tuinbouwbedrijf. Het is

bekend dat het pad van de wandelaar niet altijd over rozen gaat. Hier ook niet. Maar wel eraan voorbij. Tenminste toch aan de enkele exemplaren die het tot nu toe hadden uitgehouden. De zon deed nu ernstige pogingen om door het grijs te breken. Van daar wezen

de pijltjes resoluut naar Kalken en zijn beschermde Kalkense Meersen. Maar vlak voordat het traject afboog naar dit natuurgebied toe, kwamen me een paar wandelaars tegemoet. Doordat ze nogal vertwijfeld keken was het duidelijk dat ze op meer dan één manier de mist in waren gegaan. Een reeds ter plaatse zijnde gele „Safety Jogger“ (dat stond althans op zijn fluovestje) was duchtig in de weer om de bewegwijzering weer in orde te maken. Onverlaten hadden blijkbaar enkele pijltjes weggenomen. Ja, dat is lachen natuurlijk. Dat de „Jogger“ niet lopend tot daar gekomen was bleek even later toen hij me rammelend voorbij fietste op zoek naar nog meer onvolkomenheden. Een goed punt en een griffel alweer voor dit snelle ingrijpen.

Ik mag wel zeggen dat ik met de Kalkense Meersen vertrouwd ben. Vele voorgaande wandelingen, al dan niet op eigen initiatief, hebben daar voor gezorgd. Evenwel boog het uitgezette traject af naar een kant die ik nog niet had verkend en die me naar een hoekje Schellebelle voerde. En, zowaar, het rook er opeens naar droog aardappelloof dat verbrand werd. Een bijna vergeten geur die eertijds in deze tijd van het jaar vrij algemeen was. Wanneer die stapel kruid was opgebrand, of zelfs nog eerder, konden we in de as gaan scharrelen om er zwart verkoolde aardappeltjes uit te rapen. Die echter alleen aan

De ingang van de Eendenkooi langs de Brielstraat.

de buitenkant een harde, zwarte schaal hadden gekregen. Van binnen zaten er sterk gekrompen, gele knikkertjes in die heerlijk smaakten naar rook en avontuur. Waarna we zwart als mijnwerkers weer huistoe konden. De geur bleef een hele tijd bij me. Het feit dat er kort geleden paarden waren voorbij gekomen die ambulante hun behoefte hadden gedaan, droeg nog bij tot de pastorale sfeer. En hier liep ik een pijltje ongezien voorbij. Te veel naar de omgeving gekeken en met de gedachten te ver weg... Niet dat het er veel toe deed om op de goede weg te blijven maar het was de bedoeling om over een dijkje te

lopen dat parallel liep aan de baan. Wat wel zoveel beter was omdat je dan geen last had van de zo nu en dan opduikende horden fietstoeristen. Attente medewerkers riepen me echter al snel tot de orde.

Een heel complex van sloten en rieten schermen

Na de controlepost in de Uitbergse „Venne“ leidde men ons, om de toer vol te maken, naar en door de Eendenkooi. Dat is een gebied dat als een schiereiland in het Donkmeer steekt en zijn naam ontleent aan de activiteit die er eertijds werd uitgeoefend: de speciale manier om wilde eenden te vangen. Nu is het een reservaat waar allerlei gevogelte in de tijd dat het domein gesloten is rustig aan zijn nageslacht kan werken. Er is ook een dierenpark dat enigszins didactisch is opgezet. Evenwel zouden sommige van de plaatjes die voor de nodige uitleg moeten zorgen wel eens vernieuwd mogen worden want ze zijn soms ternauwernood leesbaar. Iets wat gelukkig niet kan gezegd worden van de bordjes bij de zeer onlangs geopende, gereconstrueerde... eendenkooi. De vanginstallatie voor eenden is namelijk helemaal opnieuw opgebouwd om de bezoeker een inzicht te geven in de manier waarop de zogenaamde „Kooiker“ (eendenvanger) eertijds zijn bezigheid uitoefende. Het is een tamelijk complex geheel van rietschermen, sloten en tunnels

waar de wilde eenden naartoe werden gelokt door, jawel, lokeenden. Eens ze de tunnels van netten binnen waren werden ze naar immer smaller wordend water gebracht om uiteindelijk in een fuik te belanden waar ze deskundig werden afgemaakt. Of juist niet. Dat hing er al vanaf. Om het fluctuerende waterpeil in de sloten zo goed mogelijk constant te houden was er zelfs een sluisje (een rabot) voorzien. Al met al een bewerkelijke constructie die ik mij, eerlijk gezegd, voordat de reconstructie er was, veel eenvoudiger had voorgesteld. Het huisje van de Kooiker staat er ook nog. Al is ook dat al eens heropgebouwd nadat het afbrandde. De indrukwekkende boom naast het huisje is echter helemaal authentiek. Hij diende, schijnt het, de eenden als baken in hun aanvliegroute naar het water van de eendenkooi. Voor (kleine) kinderen is het dierenpark met allerlei pluimvee, geitjes, hertjes, pony's en ezeltjes wellicht zeer aantrekkelijk. Voor de rest van ons trouwens ook. Evenals de mooie omgeving met veel waterpartijen.

Toen ik even voor elven weer in de startzaal kwam voordat ik aan mijn laatste lus begon, gonsde het daar als een bijenkorf en liepen de rode medewerkers af en aan om het iedereen naar de zin te maken.

Er restte me nog een lus van zes kilometer om mijn voorgenomen afstand vol te maken. Na nog een tocht door de Eendenkooi waarbij ik twee kleine lusjes heb afgesneden, ik beken het, en na nog een passage over het „Brugsken“ ging het traject achter de Scheve Villa door. Dat is een nogal omvangrijk gebouw dat, eh, scheef staat. Het is zijn bestaan begonnen als Villa Astrid en het was bedoeld als hotel voor de begoede bezoekers aan het Donkmeer. Dat het geheel zo scheef staat, en het is werkelijk heel wat, komt doordat het staat op de grens tussen veen en klei. Door de verschillende draagkracht van die ondergrond is het geheel gaan verzakken. Doordat het gebouw echter is gezet op een

De Villa in al haar scheefheid. Op de voorgrond een sloot waardoorheen het overtollige water uit het Broek naar het Donkmeer wordt gepompt.

grote betonnen plaat, is het nergens gescheurd! Ik moet bekennen dat ik het nog nooit van binnen heb gezien maar ik heb me laten vertellen door mensen die dat wel al deden dat het soms de indruk geeft alsof je dronken bent. Sommigen worden zelfs onwel omdat de omgeving nooit strookt met wat we „normaal“ achten. Na een geschiedenis van verkopen en verwaarlozen en een intermezzo als gemeentelijke stapelplaats is de Scheve Villa nu het heem van de Chiro, een scouts-achtige jeugdbeweging van katholieke signatuur. Maar het gebouw wordt ook verhuurd aan anderen. Het pad achter en langs de Scheve Villa is nog maar enkele jaren geleden (weer) opengesteld voor het publiek. Eertijds was het een weggetje waarlangs de afgegraven turf werd afgevoerd. Over een stukje water lag een ijzeren brug en het geheel is gaandeweg in de versukkeling geraakt. Het bruggetje verdween nadat de extra attractie van het hand over hand oversteken van het meer met een bootje langs een touw naar Café Maria op de andere oever was weggefallen. Het café was namelijk afgebrand. Maar nu is het pad dus weer te bewandelen. Het ijzeren bruggetje is vervangen door een leuningloze catwalk. Wanneer je het smalle kronkelpad ten einde hebt gelopen zie je vanuit de verte, achter de afsluiting, de Nieuwdonk. Ooit begonnen als zandwinning die, nadat die uitbating niet meer economisch te verantwoorden was, na veel getouwtrek en valse beloften is gepromoveerd tot het nieuwe gebied waar kan gezwommen, gesurft en gezeild worden. Iets wat in het echte Donkmeer niet meer is toegelaten. Wat verder staan bijna in het water van het meer enkele merkwaardige bomen. Het zijn moerascipressen. Op een zondag willen die aangesproken worden met *Taxodium distichum*. Het zijn bladverliezend naaldbomen. Ik heb me laten vertellen dat deze ongewone bomen hier gekomen zijn door toedoen van de Overmeerse familie de Lausnay. Die familie had, schijnt het, eigendommen in het voormalige Belgisch Kongo en daarvandaan zouden scheutjes zijn meegebracht die op de Donkoevers werden

geplant en daar wonderlijk goed gedijden. Ik heb een beetje mijn twijfels over de echtheid dat verhaal. Niet dat de bomen er niet staan maar al mijn bronnen hebben het erover dat deze boomsoort inheems is in het zuidoosten van de Verenigde Staten. Dat schijnt me toch nogal veraf te liggen van Kongo. Wat er verder zo merkwaardig is aan dit soort bomen is dat ze lucht- of ademwortels ontwikkelen. Die zijn te zien als flinke knobbels bij de voet van de boom. Overigens zit er nog wat rek in het bestaan van deze exemplaren want ze kunnen tot 50 meter hoog worden met een stam van maximaal 5 meter diameter. Daar hebben deze bomen nog wat werk aan.

Ik mocht voor de derde keer het Brugske oversteken en dan ging het definitief huistoe. Langs het Alfred Nelenpad. Waar ik een paar breekbare, voortschuifelende oudjes voorbij stapte. Ik maakte me de bedenking dat mijn leeftijd, bij nader inzien, veel minder ver van hun vermoedelijke leeftijd verwijderd was dan me lief was. Dus... nu het nog kan: wandelen maar! En dan liefst op een manier zoals het bij deze tocht kon. Vermits ik er dit jaar al meer dan 1500 kilometer heb opzitten, mag ik wel met enig gezag spreken, toch?